

Den tragiska
Fritänkaren
Nr. 256 Juni 2017

Tjugofemte årgångens sjunde nummer

Innehåll :

Ahasverus minnen, del 164: <i>Napoleons fall</i>	2
Del 165: <i>Brodern</i>	5
Minnesvärda filmer (<i>bland annat "The Love Witch"</i>)	8
Några milstenar, juni 2017	11
Sabotageresan, del 2: <i>Påskan</i>	12
Lugna resan, del 10: <i>Sista kritiska dagen i Lamayuru</i>	13
Prövningsresan, del 8: <i>Vidare österut</i>	15
Finlandstraumat – kontroversiell dokumentär	16

Fritänkaren, som utkommit med 256 nummer sedan 1992 i både pappersform och på nätet, har aldrig sökt eller undfått något statligt eller kommunalt stöd eller bidrag för sin utgivning, ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men ävenåt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Den har aldrig haft någon sponsor. Samtliga tidigare nummer finns tillgängliga på Wordpress:
<https://clanciai.wordpress.com/fritankaren/>

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

**OBS! Nytt Postgiro! - 35 86 46 – 8 (*Göteborgs Skrivarsällskap*)
eller Bankgiro: 3300-510910-9354 (Nordea bank, "Fritänkaren", C. Lanciai)**

Glöm inte att ange avsändare!!

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på över 13 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 1.6.2017

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany 278

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

Abasverus minnen, del 164: Napoleons fall

Då jag hörde att han levde gammal och grå, praktiskt taget utarmad och allt utom vanärad, tog jag mig före att göra den långa resan till hans huvudstad för att besöka honom i hans torftiga hem för att äntligen få höra sanningen om hur det gick till när Napoleon bragtes på fall och hans eventuella delaktighet däri.

Han tog vänligt emot mig men hade ont i huvudet och suckade. Det hade han haft nästan hela livet och det av helt naturliga skäl – han var ju krigare, och hade skadats för livet från början av detta det mest vansinniga av alla yrken och därför av den mänskliga fallenheten för självbedrägeri och illusioner upphöjts till det mest heroiska av alla yrken. Vilken militär ledare har inte avgudats för att han lett så många män som möjligt in i döden? Till och med i 1900-talets upplysta tid, som ändå behärskades av vetenskapen och etablerad sekulär rationalism har den stora majoriteten av de underlydande massorna avgudat ledare som Hitler (som ledde 20-tals miljoner i döden), Stalin (som blev skyldig till 63 miljoner oskyldigas död) och Mao (ansvarig för 100-tals miljoners död) för att inte tala om mera uttalade skurkar och våldsmän som Pol Pot, Che Guevara och alla andra diktatorer, mot vilka en sådan som Napoleon ändå framstår som lindrig i jämförelse – hans offerlista når knappast upp till miljonen.

Vem var då skyldig till hans fall? När han lämnade Ryssland efter katastrofen 1812, varvid endast några hundratusental av hans soldater omkom och frös ihjäl, satt han ännu orubbad i suverän maktställning, som ingenting direkt kunde påverka, om man inte sköt honom. Det var därför han övergav sin armé i Ryssland, när han hörde om kupprykten i Paris, varför han ansåg sig behöva säkra sin ställning därstädes hellre än att dela sina fallna soldaters umbäranden.

Väl i Paris kunde han omorganisera sig och förbereda sig på att möta det samlade angrepp av alla Europas kvarvarande självständiga makter som nu efter Rysslandskatastrofen ansåg att tiden var mogen för att befria honom från Europa.

Det blev ett antal fältslag i Tyskland, men inget blev direkt avgörande, förrän han blev tagen med överraskning av ett bakslag i Hamburg. Det var omständigheterna kring detta jag äntligen ville få klarhet i.

Jag kände ju Napoleon och stod alltid på god fot med honom, han konsulterade mig vid särskilt kritiska tillfällen under hela sin karriär, så jag visste hur djupt detta ytligt sett lindriga bakslag tog honom. Han hade ju räknat med sina kvarvarande bundsförvanter i Europa, och så drabbade detta knivhugg honom i ryggen från en av hans tidigare bästa vänner och närmaste generaler, som nästan var besläktad med honom, genom att han gjorde hans tidigare fästmö till sin drottning. Hade Napoleon inte svikit henne för karriären hade hon kunnat sluta som hans kejsarinna. Nu blev hon i stället drottning för ett främmande land som hon bara kunde frysa i.

”Vad kan jag göra för er?” frågade den slitne väderbitne och sargade mannen med huvudet trött och tungt stött av handen och armbågen mot det flisiga träbordet. ”Jag trodde alla hade glömt mig. Ni tycks inte ha gjort det, men det kan inte vara av någon betydelsefull anledning ni sökt upp mig. Är jag skyldig er något?”

”Inte alls. Jag ville bara få klarhet i ett mysterium.”

”Vad då för mysterium?”

”Vad fick er att angripa Napoleon i Hamburg i trots mot er befälhavares order? Var det av eget initiativ, eller blev ni därtill manad av andra?”

”Varför vill ni veta det?”

”Det är inte det enda jag vill veta. Jag vill få klarhet i hela mysteriet, om det är möjligt.”

”Vilket hela mysterium?”

”Hur Napoleon kunde bringas på fall fastän han var oomkullrunkelig som maktfullkomlig härskare över hela kontinenten.”

”Håller ni mig ansvarig för detta?”

”Det är det jag vill få klarhet i.”

”Jag har då aldrig fått en besynnerligare förfrågan. Vad får er att tro att jag hade någon del i detta?”

”Herr general, er befälhavare var en av Napoleons närmaste män och betrodd som sådan – han var ju faktiskt släkt med honom genom sin bror som gifte sig med systemen till hans tidigare fästmö, som blev er befälhavares hustru. Han väntade sig inte detta bakslag. Ni måste ha vetat att er befälhavare ville hålla sig väl med Napoleon så länge det gick, i fall Napoleon skulle kunna hjälpa honom återtaga Finland. Han vacklade mellan Napoleon och kejsarens fiender och var därför mån om att hålla alla diplomatiska dörrar öppna till alla möjligheter. Ert trotsande av hans order tvingade honom till ställning mot Napoleon. Var ni medveten om detta?”

”Det var general Wallmoden som övertalade mig att undsätta Hamburg.”

”Skyll på generalen. Var ni medveten om detta eller inte?”

”Hamburg var belägrat och i nöd. Det var mycket av humanitära skäl jag lät mig övertalas av Wallmoden till att ta ställning i frågan.”

”Fastän ni måste ha vetat att ni därmed trotsade er befälhavare och i praktiken tvingade honom till ställningstagande mot Napoleon?”

”Var det då fel? Napoleon föll ju. Han var redan förlorad. Efter Ryssland var det ingenting kvar av honom. Han hade tappat ansiktet inför hela världen och framför allt som befälhavare för sina arméer. Han hade slarvat bort världens största armé genom tiderna. Han var misslyckad. Det var bara att blåsa omkull honom. Det var det general Wallmoden och jag gjorde gemensamt vid Hamburg.”

”Ni var alltså medveten om det?”

”General Bernadotte hade ingenting kvar att hämta hos Napoleon. Det gällde samtidigt att rädda hans karriär som ny bättre tronföljare för ett land vars ledare lett det till stupstocken. Sverige och världen behövde ledare som Bernadotte. Napoleon var överspelad och världens största förlorare.”

”Inte före Hamburg.”

”Ni envisas.”

”Nej, jag påtalar fakta, och ni kan inte förneka det. Samtidigt måste ni ha varit medveten om att ni riskerade er egen nacke med att trotsa er befälhavare. Ni dömdes ju också till arkebusering för initiativet.”

”Domen mildrades till livstids fängelse, och Karl XIII benådade mig efter ett år.”

”Men Bernadotte kunde aldrig förlåta er.”

”Det vet jag inte. Det är hans sak.”

”Ni säger att ni främjade hans sak. Men ert initiativ vid Hamburg omintetgjorde hans planer och möjligheter att med Napoleons hjälp återvinna Finland.”

Nu fick han ett bekymrat och plötsligt mycket sorgesamt drag över sitt fårade ansikte. En gränslös melankoli lyste plötsligt igenom, och hans tidigare kärva och hårda röst förändrades totalt till en djup och mycket mjuk mildhet.

”Min vän, tala inte med mig om Finland. Där gick världen för mig förlorad, och efter det har ingenting längre spelat någon roll för mig, allra minst mitt eget liv. Jag fortsatte göra min plikt och anstränga mig för att alltid försöka göra det rätta, och det var den strävan som styrde mitt omdöme vid Hamburg. Det var rätt att trotsa Napoleon och Bernadotte vid Hamburg. Det hade varit fel att se

Hamburg lida för Napoleons bevästande av sin återstående makt över Europa, som ändå bara varit tillfällig. Så enkelt var det.”

Nu hade min nyfikenhet väckts. ”Vad var det med Finland?”

”Det var allt med Finland. Det var halva riket. Finland var en del av oss. Det hade aldrig tillhört någon annan. Ryssarna under Alexander I försäkrade konung Gustav IV Adolf om bara fred och välvilja, medan han samtidigt kommit överens med Napoleon om att krossa Sverige med att angripa Finland. Sverige var ju Napoleons enda fiende utom England. Min dolk i ryggen på Napoleon genom att vända Bernadottes hand emot honom vid Hamburg var bara en örfil mot Rysslands våldtäkt av Sverige och Finland. I krig mot Napoleon hade vi ingen chans mot Ryssland. Dessutom var krigsledningen oduglig. Konungen var inkompetent och befälhavarna var feiga och lata. Ändå försvarade vi oss till det yttersta. Om krigsledningen tagit vara på de framgångar som ändå gjordes genom framför allt general Sandels hade vi kunnat bevara Finland trots katastrofen vid Sveaborg. Det var inte Sveaborg som avgjorde kriget. Det var den inkompetenta krigsledningen, vilket vissa ansvariga med Adlercreutz i spetsen fattade för sent och därför avsatte kungen, som om det kunde reparera någonting. Kungen tvivlade aldrig på att det var rätt att stödja England mot Napoleon. I all sin erbarmlighet visste han ändå vad som var rätt och försökte göra det, men inkompetensen vann över honom. Adlercreutz et consortes störtade honom i avsikt att vända Sverige till Napoleons bundsförvanter och valde därför Bernadotte till tronföljare, och denne var med på noterna. Jag bytte ut hans noter. Var det fel?”

Han hade höjt sitt ansikte och sin karakteristiska panna med det svarta bandet och betraktade mig rakt i ögonen med obruten blick och hela sin rakryggade och fullständigt intakta stolthet och integritet. Jag måste sänka blicken inför denna örnblick av moralisk överlägsenhet och kunde bara stilla och saktmodigt konstatera:

”Ingen kommer någonsin att kunna hävda att ni gjorde fel, inte ens Bernadotte.”

”Något mer ni ville veta?”

Jag fortsatte med samma saktmodighet: ”Inte för ögonblicket, men jag ber att få återkomma.”

Då log han. ”Tack, min vän. Ni skall alltid vara välkommen åter.”

Det blev tyvärr vårt sista och enda möte. Han avled inte långt därefter 61 år gammal ensam och bortglömd i sin dragiga lägenhet på Lilla Trädgårdsgatan i Stockholm, men hans ära överlevde honom. De som känt honom glömde honom aldrig, och Runeberg gjorde honom sedermera en högre rättvisa än vad världen någonsin kunnat visa honom. Hans ära lyser med sitt föredöme över alla som känner Georg Carl von Döbelns namn med en kraft och strålgans ännu idag som är mera oförgänglig än någonsin.

Abasverus minnen, del 165: Brodern.

När jag hörde att han börjat bli på upphällningen ville jag inte missa möjligheten att höra hans version av sin äldre brors öde och sökte därför upp honom.

Han var mycket lik sin bror och ändå samtidigt nästan hans motsats men tycktes ändå fortfarande mer än 20 år efter sin brors bortgång nästan bara leva helt för honom.

Jag fann honom som jag väntat mig mycket melankolisk men inte det minsta bitter.

”Jag förmodar att ni kommit, som alla andra, för att intervjua mig om min broder. Var inte orolig för att ni stör eller besvärar mig därmed. Tvärtom. Jag kan lugna er med, att intet behagar mig mera än att berätta om min bror och upplysa folk om sanningen om honom.”

”Vad är då sanningen om honom?”

”Vilken del av sanningen är ni ute efter? Vill ni som alla andra veta hur det egentligen förhöll sig med hans homosexualitet?”

”Vi kan ju börja där, om ni inte har någonting emot det, så får vi den knivigaste frågan undanstökad.”

Han log.

”Då är vi på samma våglängd. Vad vet ni, vad vet ni inte, och vad vill ni veta?”

”För det första: Var han homosexuell eller inte?”

”Det beror helt på hur man ser det. Jag kan inte förneka det, lika litet som jag kan förneka att jag varit det själv, men det är inte så enkelt som att bara ha sex med personer av samma kön. Att se det så sakligt och krasst är att bortse från allt det väsentliga.

För det första handlar det inte om någonting annat än kärlek människor emellan. Varje individ har rätt att älska en annan människa. Det är fullkomligt naturligt, medan det är helt onaturligt att bekämpa eller inskränka den rätten. Könet spelar därmed ingen roll. De flesta banbrytare inom mänsklighetens tankeutveckling har åtminstone varit bisexuella och betraktat detta som helt naturligt, även om de för konvensans och den sociala acceptansens skull nödgats dölja sin fallenhet för att även bli kära i personer av samma kön. Både för mig och för min bror var detta en naturlig självklarhet, liksom det var för nästan alla andra stora romantiker, som de brittiska poeterna Byron och Shelley, Schubert och Schumann, Leonardo da Vinci och Michelangelo och hur många andra framstående fritänkare och banbrytare som helst, med början redan i Antiken med Sokrates och Platon om inte Pythagoras. Vi skämdes inte för det, om vi dock iakttog nödvändigheten att vara diskreta. Och därmed kommer jag fram till det viktigaste. Även om vi tog oss friheter och idkade intimt samröre med kamrater av samma kön har inte ett enda exempel kunnat framföras på att min bror eller jag hade sex med någon speciell person. Om man anklagar en människa, som till exempel Oscar Wilde, för att ha sexuellt umgänge med en person av samma kön

måste man kunna bevisa vem denna personen var. Någon sådan bevisning har aldrig kunnat framföras när det gäller mig och min bror. Vi var noga med den saken. Vi var lika diskreta som varje fransk äktenskapsbrytare, och som alla vet äro de det alla, och ingen anklagar dem för den saken utan accepterar det så länge de iakttar diskretion.

Och även om man skulle komma på mig eller med min bror med att ha sex med en älskare av icke motsatt kön, vari skulle brottsligheten i detta bestå? Varför skulle det betraktas som en chockerande skändlighet, när det finns så extremt överväldigande försonande omständigheter? Både han och jag föddes som profeter för skönheten och kreativitetens obegränsade rätt till frihet, han inom musiken, den allra högsta skönheten, och jag i hans skugga för litteraturen och dramatiken. Skönheten och kreativiteten kräver obegränsad frihet och kan inte leva den förutan. Det var vårt privilegium som skapande konstnärer, och den fria kärleken är en självklar del därav, som kräver samma absoluta obegränsade frihet både moraliskt och sexuellt. Ingenting kunde eller hade någon rätt att stoppa oss vad vi än gjorde, och vi gjorde inga skändligheter, vi bara älskade.”

”Likväl upplevde din bror det som ett kors.”

”Kärleken är ett lidande i alla dess former, det kommer man inte ifrån, men om man då är extremt besatt av kärlek, som min bror var, så måste naturligtvis också dess lidande bli extremt. Ja, min bror led av sin lidelse, den konsumerade och förbrände honom i förtid, samtidigt som han frossade i den och hängav sig åt dess förkrossande skönhet med en nästan övermänsklig passion som nästan aldrig tog slut, varför den så plötsligt avbröts genom ödets ironiska nyckfullhet, som ingen kan hållas ansvarig för...”

”Ni menar att han dog så tidigt av en olyckshändelse?”

”Inte helt. Han var slarvig. Han var helt världsfrämmande. Han levde bara för konsten, och ingenting annat spelade någon roll. Han hade kunnat bli lika rik som Verdi och Wagner, men hans pengar bara rullade ifrån honom då han inte hade något begrepp om sitt eget kroniska slöseri. Ja, han levde oförbätterligen över sina egna tillgångar, då det för honom var en självklarhet att de skulle vara lika obegränsade som hans skapande förmåga. Lika vårdslös var han med sin hälsa. Han kunde ju inte ha en aning om att det där glaset vatten han drack skulle innehålla kolerabakterier, och även om han kan ha haft något nys om att koleran florerade menade han att det inte angick honom. Ja, jag betraktar det som en olyckshändelse. Han drack vatten för att han var törstig och struntade fullständigt i om det var okokt eller inte och om det pågick en koleraepidemi eller inte.”

Då han var så ärligt och generöst öppenhjärtlig vågade jag gå in på den känsligaste frågan.

”Ändå var han ju gift, och ingen har så belackat hans hustru som ni. Ligger det verkligen någon sanning i att hon var ett monster, som tvingade honom till självmord?”

Han log igen.

”Så här långt efteråt kan jag medge att jag var svartsjuk på henne. Nej, hon var inget monster, åtminstone inte innan hon lärde känna honom, men hon blev på något sätt berusad och påverkad till någon obalans genom sitt äktenskap med honom. Ja, det var inget kärleksäktenskap, utan Peter satsade på det bara för att skaffa sig en välbehörlig anständighetsfasad utåt – det florerade ju rykten om hans vidlyftiga kärleksliv, och hela Petersburg kände till att han i vissa kretsar lättsinnigt kallade sig en sultan över att harem – av manliga kavaljerer, och han var känslig för den allmänna opinionen. Och hon var helt med på noterna. Hon rentav garanterade att hans fria kärleksliv skulle bevaras skyddat och intakt genom hennes legitimerade fasad och att han rentav kunde fortsätta som vanligt med

henne som hustru, men hon var ändå kvinna. Någon sorts intimitet hade hon rätt att kräva av honom, men han var känslig och tålde inte en alltför nära relation. Han kunde tåla den med mig men knappast med någon annan, och allra minst med en kvinna. Han var extremt överkänslig, och det hörs ju överallt i hans musik, har någon någonsin komponerat vackrare musik? – medan en kvinnas propsande på ett personligt oreserverat och privat känsloliv av intimaste närkontakt blev för mycket för honom. Kärlek är inte bara stjärtlek, och det senare elementet kan man till och med avstå från, men det kunde inte hon helt och hållet, hon krävde sin rätt som hustru till stjärtleken, medan han ville vara utan den men kunde samtidigt inte säga nej – det var han för god för. Han såg både sin musik, sin personlighet och sig själv gå förlorad och drunkna i hennes pretentioner och kunde inte klara den existentiella konflikten med sig själv och sin situation och drevs av förtvivlan till ett självmordsförsök, som ju också Schumann gjorde av närbesläktade anledningar. Peter var som en fortsättning på Schumann, lika passionerad, lika generös, och lika underbar i sin livsgärnings manifestation av den musikaliska skönheten. Båda brottades ju även med Manfredsyndromet. Har det för resten någonsin komponerats en vackrare symfonisk sats än den tredje i hans Manfredsymfoni?

Jag återkommer därmed till frågan – kan det finnas vackrare musik än min brors? Har någon skapat vackrare melodier? Kan det förekomma någonting vackrare på scen än Svansjön?”

”Då måste jag komplimentera er, att ni faktiskt bidrog till hans skönhetsskapande.”

”Tack för det. Ja, vårt största gemensamma verk var något av en manifestation av vår egen tragedi. Jag tänker på 'Spader dam'. Jag skrev ju librettot, men Pusjkins historia och karaktärer är en avskyvärdhet. Hermann är en niding som får vad han förtjänar, men jag och Peter såg något annat i honom och försökte göra om honom till något av en Byronsk hjälte men oändligt tragisk som sådan. Han är ett ödets offer för sin egen otillräcklighet, som vi alla är.

Naturligtvis älskar han Lisa, men han kan inte nå fram till henne, då han är fattig, medan hon är en rik arvtagerska. Det hjälper inte att hon älskar honom, för med sin stolthets integritet kan han inte acceptera välgörenhet utan vill vara initiativtagaren och sitt eget ödes herre, för sin manliga stolthets skull.

De tre korten ger honom möjligheten att sätta sig i besittning av medel som gör honom oberoende, och om han bara når fram till denna befrielse kan han sedan med gott samvete satsa på Lisa. Därför offerar han henne för de tre korten i tron att det bara är för tillfället för att sedan kunna vinna henne.

Verkligheten lurar honom på grymmaste tänkbara sätt genom den förskräckliga grevinnans infernaliska cynism, hon ger honom de tre korten bara för att sedan lura honom på själva spelbordet, och därmed blir både han och Lisa offer för penningverklighetens infernaliska cynism.

Något sådant försökte jag och Peter göra vår opera till, som helt avsiktligt och fullkomligt körde över Pusjkins groteska grymhet, men Hermann förblir likväl kontroversiell genom att han ändå framstår som en osympatisk skitstövel, bara för att han förlorade – men sådan är världen. Den dömer förlorarna för att de förlorar, inte för att de ändå menade väl, vilket den glömmer så fort de är förlorade.

Så är det väl också med Peters och mitt öde. Den vill döma oss för våra homosexuella tendenser utan att vilja fästa något avseende vid den överväldigande kärleks innerlighet, ärlighet och sanning som låg bakom.”

”Han förblir ändå oantastlig som kompositör, och han kommer alltid att förbli älskad av den stora publiken. Det är jag säker på.”

”Han var på något sätt den ljuvaste frukten av en underbar epok. Hans tid inföll ju under Alexander II:s och III:s tid, som ju var Rysslands högsta blomstring

med även diktare och konstnärer som Dostojevskij, Tolstoj, Repin, Tjechov och andra. Han dog medan ännu Alexander III levde och Ryssland stod på toppen, sedan kom Nikolaj II med sina katastrofer och byråkratins glid mot haveri och undergång, och så satte denna olycksförföljda tsar i gång det stora världskriget, därtill tvingad av omständigheterna och inte minst sin tyske kejserlige kusin, vilket kommer att bli Rysslands ruin, som vi nog aldrig kommer att hämta oss ifrån. Jag vill inte överleva det skeppsbrottet. Peter hade turen och lyckan att få dö när Ryssland var som bäst, och jag är glad om jag får följa honom innan det blir som sämst.”

Så talade Modest Tjajkovskij helt öppenhjärtligt om sin bror, han hade inga hemligheter, och kort efteråt dog han. Senare samma år mördades Rasputin, och två månader senare bröt den ryska revolutionen ut, som ändå var demokratisk, tills bolsjevikerna nio månader senare tog över med katastrof för Ryssland och hela mänskligheten som resultat.

Det var andar som Tolstoj, Dostojevskij och Tjajkovskij som ledde Ryssland och världen under 1800-talets lyckligaste decennier, och när de tog slut tycktes allting braka samman, och den skönhetsvärlden har aldrig kunnat återhämta sig.

Fotnot. Modest Iljitj Tjajkovskij överlevde sin tio år äldre bror med 23 år och avled 66 år gammal år 1916.

Några minnesvärda filmer under tiden

”*The Love Witch*” är en märklig film i många avseenden. Regissören Anna Biller har även skrivit manuset och musiken och alltså gjort en komplett film helt efter sitt eget sinne, och därtill är det ingen dum historia.

Huvudpersonen Elaine är en frustrerad ung dam med ett antal skilsmässor bakom sig men utan barn, som beslutar sig för att starta ett nytt liv som kärlekshäxa med gedigna ockulta kunskaper om hur man blandar örtmediciner, droger och allt möjligt och även om astrologi och tarot och annat sådant, vilken kunskap hon metodiskt använder sig av för att skaffa sig den älskare hon drömmer om.

Hon lyckas för bra, ty de älskare hon effektivt lyckas erövra omkommer genom oklara omständigheter, och även om hon inte kan bindas till deras förolyckanden, en dör av hjärtslag och en annan begår självmord, så har hon dock definitivt haft med deras undergång att göra. Hennes tredje man blir en polis som inte är så lättförd, och då går det riktigt illa.

Det är en utmanande och trollbindande film, och där förekommer scener som stiger direkt ut i tidlösheten, framför allt den stora bröllopsscenen, som närmast erinrar om någon Shakespearekomedi, främst ”Som ni behagar”, då hela sceneriet är som direkt hämtat ur *the Forest of Arden*. Man kan ha sina invändningar mot slutet, som kan verka onödigt, men man kommer inte ifrån att det är logiskt – hon är trots allt konsekvent.

Framför allt ger filmen en fascinerande inblick i den nya tidens ockulta strömningar, som tagit ordentlig fart som en sorts motvikt till den radikala islamismen – det behövs ju en motvikt till sådant, och *new age* med alla dess yttringar genom *Wicca*, gamla hedna religioners återupprättelse (som odinismen och druidismen) kan inte fränkännas en definitiv om dock ibland extrem andlighet, som absolut kan fungera som motsatsen till religiös fanatism.

Det är den enda moderna film vi har sett denna gång, och om vi går bakåt därifrån hamnar vi i 70-talet.

”Despair” (1978) med Dirk Bogarde i huvudrollen är en svår Fassbinderfilm om en rysk-judisk immigrant i Berlin 1931 som inte finner sig till rätta i det förnazistiska dekadenta Tyskland och försöker åtgärda sin missanpassning med att fingera sitt eget självmord på fel sätt, så att han mördar en annan som han får att se ut som om det var han. Naturligtvis går det illa.

I ”The Serpent” (1972) är han en brittisk underrättelseagent med farliga kunskaper, och då ett antal spioner råkar väldigt illa ut efter att Yul Brynner som hög KGB-chef hoppat av i Paris blir han mer och mer tydlig som spindeln i nätet. Det är en internationell film med många stjärnor, Virna Lisi är Yul Brynners italienska älskarinna, Philippe Noiret gör den mest sympatiska rollen som visserligen en av de spioner som råkar illa ut men som ändå överlever, Henry Fonda är chef för CIA och blir ändå duperad, Farley Granger leder en del av förhören, och alla dessa olika språk talas i filmen. Den är närmast dokumentär till karaktären och därför intressant, då den skulle kunna återspegla en verklighet, i synnerhet som intrigen inspirerades av det synnerligen pinsamma faller Kim Philby.

En roligare spionfilm är ”*Hot Enough For June*” från 1964 där Dirk Bogarde är en intet ont anande författare som värvas av underrättelsetjänsten för ett uppdrag i Prag bakom järnridån utan att han till en början har en aning om vad han utnyttjas till. Filmen ger en mycket god bild av läget i Östeuropa under 60-talet, den tjeckiska staten med dess hemliga polis fungerade just så med terror bakom attraktiva förledande kulisser, och Dirk Bogarde hotas vid ett tillfälle med defenestrering i gammal god tjeckisk stil. Då vaknar han till och fattar vad det handlar om, och där börjar aktionen, som omsider utvecklar sig till en svindlande cirkus. Det är en politisk thrillerkomedi med skarpa undertoner och både hejdlöst rolig och bistert realistisk.

I ”*The Wind Cannot Read*” (1958) är han en brittisk soldat i Indien under kriget 1943 som utses till att lära sig japanska för underrättelseverksamhet mot japanerna. Filmen börjar och slutar i Burma med realistiska krigsscener. Soldaternas lärare är en ung japanska, som Dirk blir kär i, och filmen utvecklas till en betagande kärleksfilm med mycket tragiska undertoner, som parallell till liknande filmer med William Holden i Korea och Hongkong. Det är en vacker film, och naturligtvis utgör ett besök i Taj Mahal en nyckelscen. Titeln kommer av ett japanskt ordspråk som kommentar till en skylt, som i en park säger ”förbjudet att plocka blommor”, varvid kommentaren är, att vinden inte kan läsa och därför ändå blåser bort blommorna. Först när filmen är slut står hela innebörden av ordspråket som motto för filmen klar.

Charles Laughton gjorde bara en film som är något av en milstolpe i filmhistorien genom sin extrema särprägel. ”Trasdockan” (”*The Night of the Hunter*” 1955) är en grym historia om en skenhelig predikant som får nys om begravda 10,000 dollar genom en avrättad cellkamrat, varför han uppvaktar dennes änka och hennes två små barn för att komma åt pengarnas gömställe. Det går så långt att han gifter sig med henne, vilket leder till katastrof för henne, varvid barnen flyr utför floden till Lillian Gish, som är svårare att duperas.

Filmens fotograf var Stanley Cortez, som även arbetade för Orson Welles och Fritz Lang bland andra, men i denna film når han säregna höjder. Den dominerande filmningen är nokturnal, och det stilistiska fotot ger filmen en nästan expressionistisk prägel. Laughton konfererade med både Cortez och filmens kompositör (Walter Schumann) om filmens känslor och stämningar, varför samarbetet mellan dessa tre resulterat i en av de mest magiska filmer som gjorts.

Samtidigt är Robert Mitchums gestaltning av den skenheliga predikanten med sin extrema dubbelmoral en svidande uppgörelse med all religiositet.

En av Charles Laughtons mindre kända filmer är *"Suspect"* från 1944 där han för ovanlighetens skull spelar en fullständigt god och hederlig man, som dock lider av att råka vara gift med ett mycket giftigt rivjärn. En ung dam kommer in i hans liv och erbjuder ett alternativ, som han dess värre måste avstå från på grund av sin hederlighet, men den outhärdliga hustrun går för långt, och en oförbätterlig granne bidrar till att komplicera en situation som bara måste lösas. Charles Laughton är inte dum, men han råkar ut för en överman genom en mycket psykologisk polis, som visserligen aldrig sätter fast honom, då bevis saknas, men den sista scenen är alltför talande för att publiken inte skall förstå vad Charles Laughton sista slutligen kommer att göra. Hans sorti är ett mönster av oförglömlighet.

Det gjordes många sådana psykologiskt mästerliga filmer under 40-talet, så att detta decennium framstår som nästan oöverträffbart i sin cineastiska fullmognad, en av de främsta representanterna för detta var Fritz Lang, vars *"The Blue Gardenia"* med Raymond Burr som konstnärspplayboy och Anne Baxter som hans offer, som han super full för att förföra henne, medan det inte går som han tänkt sig, då hon helt enkelt är för full – här spelar musiken en synnerligen viktig roll, Nat King Cole sjunger smäktande titelmelodin, medan mordmysteriets nyckel ligger i Wagners förspel till *"Tristan och Isolde"*. Richard Conte spelar en annan viktig roll som hjälpreda, men detta är en klar och magisk kvinnofilm.

Dock triumferar 40-talsklassicismen egentligen redan mot slutet av 30-talet, och *"Fire Over England"* från 1937 besitter redan en klar 40-talskvalitet. Det är den första film där Laurence Olivier och Vivien Leigh spelar tillsammans, hon är hovdam hos drottning Elisabeth, och han är en av hennes kavaljerer, som får den svåra uppgiften att ersätta James Mason som spion i Spanien. Detta är väl den enda film där de spelar tillsammans, och det är påfallande hur lika varandra de är. Det handlar om den oövervinneliga armadan, men den väsentliga handlingen äger rum långt innan denna blir aktuell och påvisar det intressanta faktum, att den egentliga konflikten mellan stormakten Spanien och det lilla utsatta England var ideologisk, då inkvitionen här får en huvudroll, medan Laurence Olivier och Elisabeth (Flora Robson, den bästa av alla drottning Elisabeth,) står för frihet och tolerans. Intrigen är som ett elisabetanskt drama i sin mångfald med nästan lika mycket scener och inblickar i Spanien som i England, och man förstår genom denna film hur Laurence Olivier kunde bli korad till Englands främsta skådespelare under sitt sekel.

Några rent litterära filmer måste även framhållas. Somerset Maughams första triumf som novellist var den mycket ekivoka *"Rain"* som filmades 1932 i sin andra version (av fyra) med Joan Crawford som ännu mycket ung, och frågan är om det inte är hennes bästa roll. Ett sällskap turister i söderhavet kvarhålls på en ö på grund av kolerarisker, där det regnar hela tiden, och en predikant försöker omvända fnasket Joan till den rätta vägen. Han verkar att lyckas men tappar något på vägen, och upplösningen är ganska chockerande.

Ernest Raymond skrev massor av romaner, de flesta är mycket enkla, då han nästan bara skrev om enkla vardagliga människor, men *"For Them That Trespass"* är ett mästerverk som kan jämföras med Dostojevskij. En blivande författare uppvaktar en dam på en pub för att lära känna det jordnära gatulivet på pulsen, men hon har två andra uppvaktande kavaljerer, och den ena mördar henne av

svartsjuka. Den andra får skulden, och författaren tiger om vad han vet medan han gör karriär. Femton år senare frigges den oskyldigt dömda, som får spåret till författaren, som han tror är den verkliga mördaren...

Filmen regisserades 1949 av Alberto Cavalcanti, som bara gjorde ett fåtal filmer, bland annat den omfattande filmatiseringen av "Nicholas Nickleby" 1947, men de är alla märkliga, och frågan är om inte denna film är hans mästerverk. Richard Todd debuterar som den oskyldigt dömda och gör en förkrossande insats, (som han också gjorde i "The Interrupted Journey" 1948 mot Valerie Hobson), men framför allt lyckas filmen fånga just det genuina gatulivet med pubar och gränder, och filmen inleds med ett praktslagsmål på en pub mellan damer. Detta är definitivt en film att återvända till, och även boken.

Märkligast var emellertid den egendomliga fyrvaktarfilmen "Thunder Rock" från 1942 mitt under brinnande krig. Michael Redgrave spelar fyrvaktaren som dragit sig bort från världen efter att ha blivit besviken på att hans varningar för fascismen och nazismen aldrig tagits på allvar, varför han menar att mänskligheten får skylla sig själv för andra världskriget. I fyrtornet finner han en gammal loggbok från 1849 som räddats från ett skeppsbrott, i vilket ett sextiototal människor omkom. Han fascineras av dessa förolyckades öden, och i sin ensamhet frammanar han deras närvaro, samtalar med dem, lär känna deras öden, (många har flytt från omständigheter i Europa,) Lilli Palmer är en av dem, Finlay Currie är deras bistre kapten, och ett helt drama utspelas i hans levandegjorda fantasi eller rekonstruktion av verkligheten. Det hela leder till en sorts förklaring, och när han kommit till slutuppgörelsen med alla dessa vålnader eller verkliga olycksöden ur det förflutna står det klart att han ämnar återvända till världen och acceptera sitt medansvar för den.

Det är en unik film genom sin fantasi och psykologi, sitt genomträngande och konsekventa umgänge med döden i nästan alla dess former, de utomordentliga återblickarna till flydda tider och miljöer i full realism, de fantastiska skådespelarna, och även James Mason deltar i filmen. Den gjordes av bröderna Boulting, som inte gjorde många filmer, men som just utmärkte sig för att göra några av de mänskligaste filmer som gjorts.

Några milstenar, juni 2017

- 1 Jonathan Pryce 70 år.
Sergeant Pepper 50 år.
- 4 Baron Carl Gustav von Mannerheim 150 år.
- 5 Marshallplanen 70 år.
50 år sedan sexdagarskriget bröt ut.
- 7 Dean Martin 100 år.
Drottning Elisabeth II 65 år på tronen.
75 år sedan Japan angrep Australien med bombningar bland annat av Sydney.
- 10 50-årsminnet av Spencer Tracy.
- 13 Basil Rathbone 125 år, mest känd som Sherlock Holmes.
- 14 100 år sedan tyska bombplan för första gången bombade London.
- 18 Paul McCartney 75 år.
- 19 Salman Rushdie 70 år.
- 21 75 år sedan Tobruks fall, tyskarnas sista stora seger i andra världskriget.
- 28 Luigi Pirandello 150 år.
- 30 Lena Horne 100 år.

Sabotageresan, del 2: Påsken

En absurd situation i Fredericia: jag ville bara ha en kopp kaffe. Det var en helt vanlig kiosk men med ganska lång kö till kassan, men själva kaffeserveringen tycktes vara närmast utgången. Där fanns alla varianter att tillgå: *irish, lemon chai, latte chocolate*, och även några kaffebehållare, men det framgick ingenstans vad kaffet kostade. Det fanns andra utbud: 2 croissanter för 20 kr, och alla möjliga kombinationer med allt möjligt, men ingenstans stod det att man bara kunde ta en enkel kopp kaffe eller vad en sådan kunde kosta. Därför tvekade jag. Frestelsen var stor att helt enkelt ta sig en kopp kaffe ur kranen och försvinna, då utgången låg närmast, utan att bry sig om kostnadsproblemet, men också inför detta tvekade jag. Då råkade det stå en halv bägare kaffe med mjölk bredvid automaten, som någon lämnat kvar eller glömt. Den täckte precis mitt behov. Jag tog hand om den, ingen klagade, ingen tog betalt, och alla var nöjda.

I Hamburg måste jag vänta 4,5 timmar i natten på stationen på anslutningen. Det fanns ingen väntsal, och det enda öppna stället var ett ölkafé högst upp, som tydligen hade ruljans 24 timmar om dygnet. Där trängdes alla. Där fick man slå sig ner på en bänk och inte för ett ögonblick överge den prisvärda platsen, som i så fall genast tacksamt ockuperades av en annan.

Men resan Hamburg-Verona avlöpte bekymmersfritt med bara ett kort byte i München. Det italienska tåget var inte ens överfullt, så det var onödigt att jag försäkrat mig om en platsbiljett i Köpenhamn.

Det blev varmt så fort man kom över den italienska gränsen, och i Rovereto visade temperaturen på 20 grader, men det var ganska molnigt.

Alberto var kvar i sin affär, men han arbetade nu för sista året: vid 74 var han nu nödsakad att äntligen gå i pension. Han noterade att jag kommit tillbaka till Verona till påsken fastän Achille var borta.

Kusin Paolo och Gabriela tog mig översvallande väl om hand som vanligt. Jag hade inget riktigt program för min vistelse, men de improviserade gärna. Redan följande dag begav vi oss båda till Achilles grav, som jag fotograferade, till Borghello, en av Italiens erkänt vackraste byar vid floden Muncio, och på kvällen på ett besök hos Ida (93).

Det var inte mycket kvar av henne, och det var smärtsamt att se hur Paolo ändå bjöd till för att ta hand om sin mor, som knappast reagerade. Till all lycka råkade även Cristinas samt Giordano med Barbara vara där utom Idas hemtjänst Tatiana från Moldavien.

Före det hade vi gjort en liten rundtur i centrum och råkat ut för en rejäl åskskur, som rensade luften. Det hade inte regnat i Verona på månader, och regnet gjorde ordentlig nytta hur kort det än var. Våren hade visserligen gjort framsteg, syrenerna och maskrosorna var utblommade, men ändå var det inte varmt. I Göteborg var temperaturen mellan 6 och minus 3 grader, och i Danmark var det frost.

I fem år hade Paolo regelbundet dagligen skött om sina gamla föräldrar med att hälsa på dem varje dag, hjälpa dem med alla praktiska saker och sköta om deras mediciner och hemtjänst. Nu var Achille borta, men Ida var kvar som ett ömkligt vrak som bara kunde hållas flytande genom konstant konstgjord andning. Hon var dessutom besvärlig, klagade på allt, ringde läkaren mitt i natten och höll på, medan Paolo snällt uppvaktade henne, masserade henne och underhöll henne med uppbyggande av övermänskliga humanitära krafter – han var helt slut efteråt och rörd till tårar inför bevittnandet av hur hans mor mer och mer förföll som människa till ett levande lik som bara krävde och ingenting gav. Achille hade stått ut med hennes negativism och uthärdat hennes deprimerande andefattigdom under

ett ständigt tilltagande lidande martyrium under sina sista 40 år, och nu var det bara Paolo som kunde bry sig om henne på allvar som den idealiskt goda son han var, vilket var lika nedbrytande för honom som det varit för Achille.

Vår stora påsklunch i år blev bara för nio personer, då Federica med familj (5 personer) i år begivit sig till Ravenna och havet och Cristina stannade hos sin mor. Vi var på ett nytt ställe som var hur fint som helst, men det blev inget efterspel uppe i Castagnè. Achilles frånvaro var alltför djupt kännbar, och ändå var han med oss.

Däremot vandrade vi upp till Castagnè från Briccio på annandagen i idealiskt väder. Vandrigen dit upp tog två timmar, och där hade vi lunch på en ny trattoria, som var till så stor belåtenhet, att vi beslöt att satsa på den inför nästa års påsklunch. Den låg ju färdigt i Castagnè, var enkel och anspråkslös i vänlig naturlighet, och vi åt gott och rikligt. Det var plåster på sårerna efter den nästan beklämmande familjelunchen igår med så många frånvarande, och Achille, som den mest frånvarande igår, verkade vara som mest med oss idag.

(I nästa nummer: *Utflykter.*)

Lugna resan, del 10: Sista kritiska dagen i Lamayuru.

(*Ladakh 2016*)

Det var vädret som var problemet. Under hela min vistelse i Ladakh hade det bara varit molnigt hela tiden, och endast undantagsvis hade solen lättat på molnen. I Lamayuru hade det faktiskt regnat varje dag om dock endast litet, men den fjärde dagen blev det ordentligt. Jag nöjde mig därför med promenaden bara ner till Moonland Park och upp till klostret. Jag hade ämnat besöka det, men det var stängt. Jag intog min rispudding i restaurangen, men den var full av larmande gäster, de flesta från Ostasien. Jag fick forcera mig till köket för att alls få fram min beställning, och sedan satt jag inte kvar efteråt.

Eftermiddagsregnet blev ihållande och fortsatte hela natten, vilket var oroande, då man av erfarenhet visste vilka katastrofer regn kan utlösas i ett ökenland som Ladakh.

Kocken, fick jag veta, hade stuckit för resten av året till sin mors begravning och skulle inte återkomma förrän nästa år. Jag fick inta mina middagar hos mitt värdfolk med dem i köket, vilket var mycket bättre. Deras mat var sagolik, helorganisk och självodlad.

Dock inträffade två goda nyheter under dagen. Den ena var att utgångsförbudet i Kashmir hade hävts efter 51 dagar – det hade aldrig tidigare hållit på så länge. Det betydde att Kashmir lugnat ner sig. Den andra goda nyheten var att internet kom i gång igen efter två dagars haveri. Därmed gjorde det inte så mycket att man fick sitta inregnad. Dessutom fick man mycket läst. Men temperaturfallet var det svåraste. Jag har aldrig behövt frysa i Lamayuru förut.

Mitt värdfolk var mycket missnöjda med regnet. Det var skördetid, och regnet var rena sabotaget för både säd och hö. ”Det har varit torrt hela sommaren, och så får vi en hel veckas regn mitt under skörden!” utbrast min värd förtvivlad.

Jag kunde inte ha fönstret öppet och fick sova med en extra tröja. På morgonen var det 16 grader i rummet. Sådana hösttemperaturer inomhus brukar man bara råka ut för omkring Diwali i månadsskiftet oktober-november. Det ska över huvud taget inte regna i Lamayuru, som skall vara Ladakhs torraste plats.

Efter ett ömt avsked av mitt tappra och goda värdfolk lovade jag som vanligt vara tillbaka nästa år och gick ner för att invänta bussen. Två unga spanjorskor skulle med samma buss. Den var sen som vanligt, och knappt hade vi kommit fram till Indus så fick den punktering. Dröjsmålet blev på en timme. I Khaltse blev det lunchpaus, bussen kom ju från Kargil, så vi kom inte fram till Leh förrän klockan 3 efter fem timmar under 112 kilometer.

Till kriserna i Lamayuru med taskig väderlek, internethaveri, kyla och förrymd kock kom dessutom att mitt whiskyförråd tog slut. Den sista klunken räckte precis till den sista kvällen, när det ösregnade som värst med hård blåst och kortslutning, så att vissa lampor exploderade, men sedan kom strömmen tillbaka igen och med dubbel styrka.

Även Peter Hopkins drack gärna vin och vad som helst annars, men vi var båda överens om att man egentligen inte behövde dricka i Ladakh. Ju bättre man mår, desto mindre behöver man stimulantia. Whisky är bra i små doser i synnerhet för magen, men annars är det egentligen bara stress, oro, förtvivlan och depression som kräver alkohol för att bromsa och göra tankarna lättare. Med en gång när jag kom tillbaka till Leh kunde jag dock förnya mitt whiskyförråd.

Hemma i Leh var det bara att gotta sig i att få duscha av sig all sin smuts och byta till rena kläder. Ändå hade Lamayuruséjouren som vanligt varit resans höjdpunkt. I Leh väntade de ständiga strömavbrotten, som avbröt allt vad man höll på med och förstörde vad man höll på att åstadkomma, och den ständiga instabiliteten i internettrafiken – om det inte var strömavbrott låg servern nere, och så hade det varit i årtal. Det kunde göra vem som helst galen med den lokala oberäkneligheten.

Men mot kvällen skingrades äntligen molnen, och det blev plötsligt klar himmel. Nu skulle man ha varit i Lamayuru och Zanskar och börjat trekka på allvar. Det är samma sak varje år. Man lämnar Lamayuru bara för att önska att man stannat längre, åtminstone en dag till.

På kvällen hamnade jag i Tashi i ett glatt sällskap av australiensare, irländare, tyskar och en sydafrikan. En av australiensarna var bartender och pratade mest. Han lovade mig att utprova 'Signature', som jag ansåg vara den bästa indiska whiskyn. Tysken från Berlin var mycket välinformerad om hippiekolonierna från Manali till Naini Tal, särskilt omkring Bim Tal, och hade varit i Sverige. Då alla talade i munnen på varandra stannade jag inte där länge.

Nästa dag var alldeles strålande vacker. Nu skulle man ha vandrat i Zanskar och njutit av den härliga vildheten uppe vid Atitse. På eftermiddagen gjorde jag mitt tredje försök att uppsöka överste Wangdus 6 km högst upp i dalen. Jag hälsades bara av tre stycken aggressiva hundar. Till nöds lyckades jag finna några levande människor, som visste att berätta att han var i Delhi. Jag skulle alltså inte få träffa honom i år.

Detta var årets största besvikelse i Ladakh. För årtal sedan hade han bett mig finna någon i Sverige som kunde bygga en bastu åt honom i hans residens. Nu hade jag funnit en äldre ingenjör som byggt sin egen bastu, som jag själv fått bada i, och som gärna åtog sig uppdraget – han hade lyckats med åtskilliga omöjliga uppdrag tidigare, till exempel i Murmansk. Men översten var inte tillgänglig och saknade e-mail och internet, vilket avsevärt försvårade kontakterna, så att jag svårligen kunde få fram att jag funnit en bastubyggare åt honom.

Medan vädret triumferade och var vackrare än någonsin. Och jag hade nästan ingenting kvar att göra i Leh.

(I nästa nummer: *Prövningar i Leh.*)

Prövningsresan, del 8: Vidare österut

Det var utomordentligt trivsamt att vistas i den tibetanska flyktingkolonin Mainu Ka Tilla norr om Delhi. Det är ett ghetto med nästan bara trånga gränder, men stämningen och atmosfären är utomordentligt angenäm och positiv, konstruktiv och inspirerande. Det finns inte en enda vinbutik i hela området, och hotellen förbjuder förtäring av sådant. Det var bara att njuta så länge jag kunde stanna kvar.

Mitt tåg gick klockan 4, men jag for tillbaka till New Delhi Railway Station i mycket god tid. Detta visade sig ha varit klokt i beaktande av vad som sedan hände.

Jag fann mitt tåg och min reserverade plats däri, men det visade sig att en annan passagerare hade samma plats. Detta hade hänt förut i Indien. Denna gång var dock misstaget mera allvarligt, ty när vi närmare studerade våra biljetter visade det sig att jag var på fel tåg. Detta tåg hade nummer 12524, men mitt tåg hade nummer 12424. Båda var Rajdhani Express, men det ena skulle västerut och det andra österut. Mitt riktiga tåg var lyckligtvis vid perrongen bredvid, men jag fick ändå störta upp över gångbron igen, vilket inte var lätt, då en flod av folk var desperat på väg åt motsatt håll för att inte missa tåget. Detta tåg skulle avgå 16,00, mitt 16.10. Man blev nästan nertrampad.

På det rätta tåget infann sig en passagerare i liknande belägenhet. Även hans plats var redan upptagen, men han var på fel tåg. Han skulle med det tåg som jag först tagit plats i. Han fick störta iväg och göra samma gatlopp som jag men i motsatt riktning. Det var ju faktiskt bara en enda siffra i mitten som skilde de båda tågen åt.

Jag hade turen att råka ut för det mest angenäma tänkbara resällskap. Det var två unga nepalesiska studenter vid universitetet i Delhi och en jämnårig engelsman från Yorkshire. Han hade blivit gruvarbetare som sin far om inte 60-talet förlöst honom så att han blivit hippie och börjat resa. Han hade gjort turen till Indien över Turkiet, Iran, Afghanistan och Pakistan ett antal gånger fram till 1974 och hade nu siktet ställt på Mirik, där han inte varit nu på fem år. Vi hade mycket att tala om, särskilt angående film och litteratur, och han gav mig flera intressanta tips. Nu levde han i Bristol och arbetade säsongvis som trädgårdsmästare och ämnade liksom jag fortsätta efter pensioneringen.

Naturligtvis pratade vi mest om det akuta indiska penningproblemet, som ju hela Indien drabbats av plötsligt utan förvarning. Brian hade bara varit tre dagar i Indien och led fortfarande svårt av sin *jet-lag*. Vi kom punktligt fram till New Jaipalguri, där våra vägar skildes, då hans väg till Mirik inte kunde kombineras med min till Darjeeling. Jag hade dock turen att genast finna en jeep till Darjeeling fastän det var eftermiddag och det egentligen var höst, men vi kom fram till Darjeeling före mörkret.

Jag fann mitt gamla Tower View oförändrat och fick tillbaka både mitt gamla rum och min gamla säng. Allt tycktes oförändrat, och alla kände igen mig.

Det var faktiskt en njutning att få komma tillbaka efter två år, och även om jag fann många ställen stängda, både Kunga och Glenary's till exempel denna söndag kväll, lyckades jag få dagens första måltid på Tashi Deleg på stadens baksida.

Resan från Delhi hade tagit 25 timmar nästan 160 mil på hjul. På vägen upp till Darjeeling hade jag fått en skymt av Kanjenjunga, men molnen var hotande.

Mina rumskamrater blev en ung musikalisk israelit med två gitarrer och en japan som var förkyld och hostade och snörvlade hela tiden. Man bosätter sig inte i ett *dormitory* om man är förkyld. Han skulle resa vidare till Calcutta och Benares.

Det var 16 grader i rummet, och man frös under natten, men det skulle väl bli bättre när man fått mat i kroppen och någon vila. Vädret var inte det bästa men inte heller det sämsta – det var delvis molnigt, men solen tittade fram ibland. Det kunde bli bättre. I gryningen kunde man åtminstone få se halva Kanjenjunga. Så fort solen trädde fram var det fullkomligt njutbart.

Dock förnekade sig det indiska valutakaoset inte ens i Darjeeling. *The State Bank of India* var öppen men hade inga pengar. Det skulle komma pengar efter klockan 12. Det kom inga pengar efter klockan 12.

Jag försökte skaffa mitt inresetillstånd för Sikkim, men det kontoret var helgstängt. Det var en måndag.

Jag kunde dock inta en efterlängtd lunch på Kunga, men priset för en kyckling *thenthuk* var 183 rupier, vilket är dyrt. I Mainu Ka Tilla hade samma måltid kostat hälften.

Dock lyckades jag bli av med 500-lappar genom att ordna min tågresa tillbaka till Delhi den 25 november. Det var samma tåg tillbaka som det jag kommit med, 2200 rupier, och jag fick tre ovärderliga hundralappar i växel, och framför allt var därmed återresan tryggad.

Vädret var varierande men utan regn, solen tittade till ibland, och Kanjenjunga skymtade ibland, men det kunde ju bli bättre. Temperaturen höll sig under dagen mellan 15 och 20 grader – på rummet hade vi 15. Det var tillräckligt.

(I nästa nummer: *Prövningar i Darjeeling*)

Finlandstraumat – kontroversiell dokumentär

Familjen har beslutat sälja dess sommarställe sedan 93 år ute i den finländska skärgården öster om Borgå.

Ur mitt sista försvarsmail för dess bevarande:

”Då det inte saknas argument för ställets bevarande i familjen borde dessa åtminstone få framföras.

Som introduktion till denna inlaga: På den tiden då Morfar var ung hette det bland damerna, att han visserligen var oerhört charmerande och behaglig, men att han inte alltid hade behagliga saker att säga. Det kom sig av att han inte skrädde orden utan alltid sade vad han tänkte, i synnerhet som lärare, varför han inte förblev lärare särskilt länge. Han var för rättfram, skonade inte eleverna och körde hårt med pekpinnen.

Mor brukade framhålla att Virhamn var ett kulturhem. Här finns unika kulturminnen bevarade alltsedan Morfar inköpte stället 1923 genom framför allt Mormors bror Harry Röneholms minnen som konstnär, arkitekt (Finska Mässan i Helsingfors) och ordkonstnär. Här skapade Gun Lanciai (vår moder) sin första skulptur i blålera, en faun i halv människostorlek, mer än 80 somrar såg hennes närvaro på Virhamn, mycket av hennes konst finns kvar här, och även Christian har här funnit inspiration och utlopp till den centrala produktionen av sin musik och ett antal litterära verk. Lika värdefulla är dock de mänskliga minnena genom brevsamlingar, fotografier och diabler främst av morbror Gutti, moster Britta och många andra.

Morfar Carl brukade framhålla att Virhamn var unikt genom sin helande inverkan. Han hävdade att han alltid blev frisk på Virhamn vad han än led av, och under sin sista sommar 1978, då han definitivt var på upphällningen, tillfrisknade

han så länge han höll sig kvar på Virhamn och avled först en tid efter att han åter kommit in till staden.

Gun 13 år med sin första skulptur, en faun, sommaren 1934, då Lillstugan med bastu byggdes. Kvaliteten är inte den bästa, men fotot är helt autentiskt.

Denna naturliga välgörande verkan har även jag åtnjutit och satt värde på under de 40 år jag arbetat där för ställets underhåll och försköning.

Intet av detta kan värderas i pengar då det är ovärderligt. Om man säljer stället ställs man inför det faktum att de tre delägarna får en betydande förmögenhet för vad de fått gratis.

Visst finns det problem, men problem är till för att lösas. För mig är det största problemet bristen på kommunala kommunikationer samt att butiken i Härpe upphört utan att någon vill ta över, men det lär finnas en hjälplig butikservice i caféet i Isnäs bara en mil från Sarvsalö.

Att Virhamn är svårtillgängligt är en del av charmen och kan även ses som en fördel: det ska inte vara för lätt för vem som helst att komma dit och vara där.

Det finns fler argument för Virhamn, men dessa är väl de viktigaste. De borde även komma den eventuellt nya ägaren till del.

Jag har inga illusioner om att mitt mail eventuellt skulle kunna rädda Virhamn, initiativ och beslut är ju redan fattade, men dess liv borde försvaras, och så länge det finns liv finns det hopp.

Den yttersta och avgörande frågan är dock: Vad är bäst för familjen?

Då jag från början lämnades utan bestämmanderätt ligger allt ansvar hos beslutsfattarna.”

För mig personligen är likvideringen en social katastrof, då jag alltid haft djupare rötter i Finland än någon annanstans i världen, då jag föddes där i hjärtat av Helsingfors och alltid haft ett hem på Sarvsalö, där jag verkat alla de 59 somrar jag däri inte förhindrats av andra. Risken är att närkontakten med alla mina finlandssvenska vänner och barndomsvänner härmed tvärt klipps av. När jag berövades mitt barndomshem av min egen familj på Orrebacksgatan i Utbynäs 1974 hade jag alltid hemmet i Finland kvar med dess välgörande möjlighet till arbete genom direkt kontakt med naturen, vilket nu också har berövats mig genom att inte en enda övrig medlem i familjen varit förankrad i den finlandssvenska kulturen så som jag. För mig var den alltid den primära som alltid prioriterades genom sin utsatthet. Det känns som att bli berövad sina rötter med våld.

Min väninna Laila Roth, också med finlandssvenskt ursprung, har upplevt liknande traumata mer än en gång. Här är en översättning av hennes dikt (från engelska) ”Utan rötter”, som uttrycker saken väl:

Utan rötter

Det tas för givet att man ges till världen under goda förutsättningar
med goda möjligheter för förkovran, utveckling och avel,
men om man blir evakuerad eller tvingas bort från rötterna
som därmed blir brutalt avsågade,
så finner man sig som ett löv i vinden
utan någon tillflykt utom himmelen,
och man blir hänvisad till hemlöshet
med ingen kvar att kunna lita på, förtro sig åt,
då en gång sviken är en gång för mycket.
Risken är då att man ej har någon annanstans att gå
än till betänkligt sällskap såsom äventyrare och extremister,
som då kan befinna sig i liknande situationer,
och de fredlösas gemenskap kan då visa sig att föredraga
mot det samhälle som svikit dig.

Till och med internet kan stänga dina möjligheter
genom hackning, rapportering och blockering
för din raka kommunikation,
men där finns det alternativet av ett underjordiskt nätverk.
Vad jag menar är att det finns alltid en väg ut
till fortsatt utveckling och expansion,
om så du till och med blir sågad, utstött och fördriven
av dem som du trodde stod dig närmast,
och om de berövar dig och hugger av dig dina rötter
har du inte bara dina rötter kvar i himmelen
men också mer direkta och mer fasta rötter ner i helvetet.

original ("Without roots"):

When you are born you are supposed to be well planted
in good ground for growth and germination,
but if you are exiled or evacuated
and your roots are brutally chopped off
you find yourself a flying leaf
with no refuge but heaven,
and you have to deal yourself with homelessness
and no one to be able to rely on or confide in,
and you dare not risk your trust again
once you have been betrayed,
since once is once too much.
The risk is you have no one else to turn to
but bad company, adventurers and risky extremists
who might though be in a position similar to yours,
and a community of outcasts is to be preferred
to a society which has betrayed you.
Even internet can let you down
by hacking, blocking and disabling or deleting your account
for your ability of straight communication,
but from there there is for an alternative a dark web.
What I mean to say is that there's always one way out
to further progress and expansion, even if you are cut down
by even your most close and next of kin,
and if they cut you down and rob you of your roots
you'll always have not only roots in heaven left
but also more direct and strong ones into hell.

Dock är det inte helt och hållet vårt eget fel. Citat ur förra årets Fritänkare vid
den här tiden,

”Nästa komplikation på vägen var hur man skulle ta sig ut från Borgå till
skärgården, när det inte längre gick någon buss, och när den enda dagliga bussen
till Isnäs inte längre tog några passagerare till längre än Isnäs, vilket var skamligt.
Tidigare hade den lilla minibussen, just för att det inte fanns någon kommunal
lokaltrafik längre, ändå i undantagsfall tagit någon extra passagerare som skulle
längre, men denna möjlighet fanns inte nu längre. Enda möjligheten att ta sig
vidare ut från Borgå var med taxi.

Förra året hade den kostat 50 Euro, dubbla priset mot tågresan Göteborg-Stockholm, 50 mil. Vägen ut från Borgå till målet var 4 mil. I år kostade den 70 Euro med taxi, tre gånger så mycket som tåget Göteborg-Stockholm. Skamligheten i denna avveckling av den lokala kommunala busstrafiken ligger i det, att det är en av Finlands rikaste kommuner. På Sarfsalö bor det ännu 140 bofasta människor, de flesta är gamla, och långtifrån alla har egen bil. I sådana fall i Japan, om det så bara förekommer en enda passagerare, kör bussen hela vägen ändå för den enda passagerarens skull. Detta är inte mer än humant.”

Därtill kom den utomordentliga lokala komplikationen, att bybutiken stängt för första gången på mer än 50 år, varvid närmaste matbutik som man var hänvisad till låg 3 mil därifrån i Gammelby, om man inte nöjde sig med en hjälplig caféservice i Isnäs på halva vägen.

Därmed kommer vi fram till skurken i dramat, som är skärgårdsurbaniseringen med dess miljöförstöring, som redan på sin tid min bästa vän i Finland poeten och agronomen Ulf Söderhielm i Pernå påtalade och angrep. Kommunen vill tvinga oss till en lokal kloakanslutning och kräva att vi betalar för det (€10,000), men den vill inte se nödvändigheten av kommunal trafik och en lokal butik.

Denna inlaga med belysning av problemet med avskaffandet av såväl kommunal busstrafik som bybutik på Sarvsalö skickades runt till lokala terminaler på Sarvsalö, främst Byrådet, utan reaktioner. Vi lär inte vara de enda på Sarvsalö som tvingas lämna sina hem på grund av den kommunala ”utvecklingen” och avvecklingen.

Så länge det finns liv finns det emellertid ännu hopp, och jag tänker hoppas och plädera för att Virhamn stannar i familjen tills det definitivt är kört och vägrar acceptera en olycklig och hänsynslös kapitulation innan den sista striden är förlorad.

P.S. Vi far ändå till Finland nu i juni, en del av familjen, för att under sex dagar göra det bästa av saken. Vi kommer väl fram den 10 juni, men hinner knappast fram till Sarvsalö första torg för i år i tid, och avreser igen senast fredag 16 juni.

Göteborg den 1 juni 2017